

ESTUDI PER A L'ESTABLIMENT DE CRITERIS PER A LA INTERVENCIÓ I LA GESTIÓ DEL PAISATGE DE LA DO PENEDÈS A LA COMARCA DE L'ALT PENEDÈS

JAUME BUSQUETS, *geògraf paisatgista (Landtra)*; ALBERT CORTINA, *advocat (Estudi DTUM)*; CARME FARRÉ, *biòloga paisatgista (Landtra)*. A/e: busquets@landtra.com, estudi.dtum@valles.com, carme_farre@tipula.com

INTRODUCCIÓ

El territori vitivinícola de la DO Penedès, amb una superfície (27.692 ha) una mica més petita que el territori de la Xampanya (30.700 ha), constitueix la segona regió vitivinícola de l'Estat espanyol en importància segons el valor econòmic de producció, després de la Rioja, i una de les regions vitivinícoles més importants d'Europa. La DO Penedès abraça 63 municipis pertanyents a 7 comarques (l'Anoia, el Baix Llobregat, l'Alt Penedès, el Baix Penedès, el Garraf, el Tarragonès, l'Alt Camp), de les quals l'Alt Penedès és la comarca central amb més superfície (22.300 ha) dedicada a la producció de raïm. Amb una tradició vitivinícola secular, l'Alt Penedès deu la seva fama actual a l'especialització en la producció de cava per a l'exportació, cosa que demostra la importància emergent de la producció de vins tranquils.

A causa de la localització de l'Alt Penedès dins l'àmbit d'influència de la regió metropolitana de Barcelona i del corredor viari definit per la depressió Prelitoral, la comarca s'ha vist afectada els darrers trenta anys per dinàmiques territorials (creixement urbà, industrialització, terciarització) que han afectat la fesomia del paisatge vitivinícola tradicional i han posat en crisi alguns dels trets característics que li són propis. Aquest fenomen és vist amb preocupació pels viticultors i d'altres agents del territori. D'un costat, es veu el paisatge de la vinya com un capital immaterial que influeix en el valor financer de la producció vitivinícola. De l'altre, es percep el paisatge vitivinícola com una part del patrimoni cultural i identitari de la comarca i com una garantia del manteniment de l'equilibri territorial.

L'Estudi del paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès, els trets essencials del qual presentem a continuació, respon a les inquietuds expressades pels agents territorials envers les transformacions en el paisatge i a la voluntat de l'Administració de disposar d'instruments útils per controlar els esmentats canvis, en particular, per a l'establiment de criteris paisatgístics en la viticultura i en el planejament territorial i urbanístic. El treball s'inscriu en el marc conceptual de la implantació de les mesures específiques (capítol II-article 6) del Conveni Europeu del Paisatge, al qual s'adherí el Parlament de Catalunya en la sessió del 14.12.2000. En concret, pel que fa a la identificació dels paisatges, l'anàlisi de les característiques i de les forces que transformen els paisatges, l'avaluació dels paisatges i la introducció d'instruments orientats a protegir, gestionar i planificar els paisatges.

OBJECTIUS

L'estudi del paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès respon a la necessitat d'avaluar les transformacions en el paisatge induïdes per les dinàmiques territorials que es manifesten a la comarca i que han estat establertes recentment en la diagnosi del *Pla director de l'Alt Penedès*. Principalment, l'àmbit d'estudi se centra en l'ocupació urbana del territori a causa de la saturació de les comarques més properes a Barcelona, l'ocupació creixent dels sòls industrial, el creixement de les infraestructures viàries i la difusió pel territori vitícola de les activitats periurbanes.

La identificació i l'avaluació dels canvis que experimenta el paisatge penedesenc ha de servir per detectar aquelles tendències que posen en crisi els valors propis

del paisatge vitivinícola i per proporcionar als agents del territori i a les administracions criteris i instruments per dur a terme una gestió sostenible. Amb aquesta finalitat, l'estudi ha establert com a objectius principals:

- Caracteritzar el paisatge vitivinícola pel que fa als components, les unitats diferenciades i els valors que el conformen.
- Detectar les tendències i els impactes desestabilitzadors en el paisatge vitivinícola, és a dir, aquells que comprometen el manteniment dels valors propis i la sostenibilitat.
- Establir estratègies adequades de gestió dinàmica del paisatge vitivinícola.

Metodològicament, l'estudi s'ha fonamentat en l'anàlisi estadística del sector vitivinícola i de les seves tendències, en l'anàlisi del creixement urbà amb una especial atenció al fenomen de les activitats periurbanes, l'estatus jurídic, el treball de camp de reconeixement i la fotointerpretació del paisatge. Al llarg del procés, les dades resultants d'aquestes anàlisis s'han contrastat amb les opinions d'agents qualificats del territori mitjançant la realització d'entrevistes personals.

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE VITIVINÍCOLA DE L'ALT PENEDÈS

COMPONENTS DEL PAISATGE VITIVINÍCOLA

Malgrat les transformacions urbanes recents, l'imaginari col·lectiu del nostre país identifica principalment el Penedès amb el paisatge de la vinya. El paisatge vitivinícola del Penedès, en particular de l'Alt Penedès, constitueix un dels paisatges més coneguts i emblemàtics de Catalunya. Diversos factors han confluït a generar aquesta percepció:

- el Penedès constitueix la superfície més extensa contínua de vinya del nostre país,
- el paisatge vitivinícola del Penedès ha esdevingut el testimoni viu d'un dels paisatges agraris dominants durant un llarg període de gran importància de la història recent de Catalunya: l'etapa d'especialització de la producció agrària catalana
- als darrers anys s'ha desenvolupat una valoració de la cultura del vi lligada a les pautes emergents de consum de les noves classes mitjanes,
- la indústria del cava i del vi és una de les més destacades dins el sector agrari català, amb empreses

molt competitives i presents als *media*, i

- hi ha un món icònic relatiu al món del vi —amb elements representatius dels àmbits de les arts gràfiques, l'arquitectura i l'artesanía— que contribueix a reforçar els vincles existents entre el vi i el paisatge de la vinya.

Tanmateix, la significació social i econòmica de l'activitat vitivinícola del Penedès no es reflecteix en l'existència d'un cos important d'estudis del paisatge de la vinya dedicats a la caracterització dels elements i els valors que l'estructuren, per bé que hi ha estudis sobre aspectes específics de la comarca de l'Alt Penedès (edafologia, urbanisme, economia...) de molt interès. En aquest sentit, els resultats del treball que exposem resumidament a continuació, a part de ser una base per a les posteriors fases de la nostra anàlisi i l'elaboració de propostes, pretenen obrir una via fecunda d'estudis sobre el paisatge de la vinya a Catalunya.

El paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès pertany al grup de paisatges agroforestals, és dir, paisatges on coexisteixen els espais d'aparença més o menys boscosa (boscos, bosquines, brolles...) amb els espais conreats i amb els usos associats a l'activitat agrària (nuclis urbans, masos aïllats, camins rurals...). I dins dels paisatges agroforestals, el paisatge actual de l'Alt Penedès pertany als paisatges agraris mediterranis monoespecífics, és a dir, dominats per una determinada espècie, en aquest cas de la vinya. Aquesta classificació defineix dos dels trets inherents al paisatge de la vinya: el seu caràcter *humanitzat* i la seva funció *productiva*. El paisatge vitivinícola ho és en la mesura que dóna satisfacció a certes necessitats humanes: l'elaboració i la comercialització de vi associada a la cultura del seu consum. Aquest aspecte, no per obvi és menys rellevant ja que comporta que qualsevol gestió del paisatge vitivinícola ha de partir de l'existència d'un procés productiu complex, de caràcter dinàmic, i ha de resultar rendible per als pagesos i viticultors.

Des del punt de vista de la fesomia pròpia, el paisatge de la vinya constitueix el que s'ha denominat *mosaic agroforestal*, és a dir, un paisatge format per peces de diverses mides i components, definit per contrastos múltiples (formes, colors, textures...) i per la complementaritat (buit/ple, natural/artificial, obert/tancat...). En el cas de l'Alt Penedès, la vinya configura la matriu de

conreus sobre la qual es dibuixa una tessella heterogènia (torrents, bosquines, nuclis urbans...) on sempre hi és present l'element associat a la producció (nuclis urbans, masos, cellers, caves...).

La *matriu* del paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès s'estén entre els relleus paral·lels i planers de les serralades Prelitoral i Litoral. Està formada per una repetició de parcel·les de vinya de caràcter ortogonal, de dimensions regulars, amb una superfície mitjana resultant de 2,45 ha delimitades per una xarxa molt complexa de camins rurals i altres elements de caràcter lineal (marges, vores, murs...). Una altra xarxa, formada per rieres i torrents, constitueix *corredors lineals* que recorren transversalment i sinuosament el territori de la vinya. Els eixos centrals d'aquests cursos fluvials estan vorejats de vegetació i mostren una textura i una fesomia orgànica que contrasta amb l'aspecte i la geometria rectilínia de les parcel·les de vinya i de les fileres de ceps. Els eixos fluvials secundaris s'integren subtilment en el joc de camins i de desguassos de la vinya (rases, recs, claveguerons...) Sovint, alguns elements aïllats (arbre, mas, torre...) puntuen delicadament aquest paisatge vitícola i proporcionen referències visuals a l'observador. D'altres elements puntuals de caràcter compacte (nuclis urbans, bosquets intersticials, turons...) constitueixen elements dominants que dirigeixen la mirada i ordenen la resta d'elements del paisatge.

El *paisatge obert, planer i treballat* de la vinya del Penedès està emmarcat pels *perfils escènics* de la serralada Prelitoral i de la serralada Litoral. Els relleus d'aquestes dues serralades, amb els accidents característics (gorres, colls, espadats...) i les fites orogràfiques (entre les quals destaca la referència permanent del massís de Montserrat) o humanes (castells, santuaris, ermites...) defineixen un autèntic marc escènic de la plana vitícola que atorga una personalitat diferenciada al paisatge de l'Alt Penedès respecte d'altres paisatges de la vinya mediterranis.

De manera esquemàtica, podem assenyalar com a components del paisatge vitivinícola o elements característics que estructuraven i defineixen el paisatge de la vinya de l'Alt Penedès els elements següents:

- el mosaic agroforestal mediterrani format per l'alternància de conreus, nuclis urbans i àrees boscoses

- la presència de la vinya com a conreu dominant i d'elements productius associats a la producció vitivinícola (masos, caves i cellers)
- les formes i dimensions regulars de la parcel·lació de la vinya
- l'adaptació de la vinya a la morfologia del territori
- la geometria de la vinya derivada de l'orientació canviant de les fileres de ceps
- la presència d'una xarxa complexa de corredors fluvials i de camins rurals
- els contrastos propis dels elements que integren el mosaic agroforestal i el caràcter estacional i canviant de la vinya
- l'aspecte treballat i el caràcter obert del paisatge de la plana
- la presència d'un poblament urbà de caràcter compacte: pobles i nuclis de vinya
- l'existència dels perfils escènics de les serralades Prelitoral i Litoral
- l'existència de fites visuals corresponents a elements singulars naturals o humans (turons, castells, esglésies...).

LES UNITATS DE PAISATGE DE L'ALT PENEDÈS

L'extensió del paisatge de la vinya a l'Alt Penedès en tot el territori de la comarca –amb la plana Prelitoral, les valls fluvials i els costers i planes interiors de muntanya– configuren una diversitat de paisatges vitivinícoles amb alguns trets propis que són perceptibles com entitats de paisatge diferenciades dins la comarca. L'establiment de *divisions* del territori o d'unitats de paisatge constitueix sempre un procés difícil, perquè, a la realitat, la naturalesa no presenta discontinuïtats i perquè el paisatge funciona com un sistema global. En el nostre cas hem incorporat aspectes perceptius i aspectes funcionals: *unicitat, homogeneïtat, aprofitament vitícola, dinàmica territorial*.

La *unicitat* defineix la capacitat de cada unitat de ser percebuda com a sector diferenciats en el territori de la comarca. Aquesta variable està molt condicionada pel grau d'intervisibilitat a l'interior de cada unitat i, per tant, per l'estructura geomorfològica que la determina.

La *homogeneïtat* defineix el grau de continuïtat en els components paisatgístics de la unitat, continuïtat que

Figura | 3 Paisatge vitivinícola. Unitat de paisatge d'Ordal

Figura | 4 Paisatge vitivinícola. Unitat de paisatge de Castellet

Figura | 5 Paisatge vitivinícola. Unitat de paisatge de Mediona

facilita la percepció global i la distinció en comparació amb les altres unitats.

L'*aprofitament vitícola* expressa la pauta d'ocupació vitícola del territori i l'especialització productiva vitivinícola de cada unitat.

La *dinàmica territorial* defineix les tendències socio-econòmiques dominants i l'especialització funcional que desenvolupa la unitat dins el conjunt de la comarca.

Tenint en compte aquestes quatre variables, hem identificat les unitats de paisatge que es detallen a continuació i que s'inclouen en alguns dels tres grans àmbits geomorfològics característics de l'Alt Penedès:

- Unitats de muntanya compreses a l'àmbit de la serralada Prelitoral
 - Pontons.
 - Mediona

- Unitats de plana compreses a la depressió Prelitoral
 - Sant Martí Sarroca
 - Vilafranca-Els Monjos
 - Plana central
 - Riudebitlles

- Unitats de muntanya compreses a l'àmbit de la serralada Litoral
 - Ordal
 - Olesa de Bonesvalls
 - Olèrdola
 - Castellet
 - Foix

Cadascuna d'aquestes unitats ha estat caracteritzada en la nostra anàlisi d'acord amb el tipus d'usos del sòl, els eixos estructuradors i elements dominants de la unitat, els components paisatgístics, els valors específics i els impactes que l'afecten. La caracterització de cadascuna de les unitats i del paisatge que li és propi posa de manifest

Figura | 6 Proposta d'unitats de paisatge

la complexitat de situacions territorials i la riquesa de matisos del paisatge de la vinya i ha de permetre disposar de dades per implantar estratègies de gestió eficients. Aquestes unitats haurien de servir de base per establir noves subdenominacions d'origen de la DO, i així poder contribuir a la revaloració de la producció vitivinícola i a la integració del territori, el paisatge i la economia.

VALORS DEL PAISATGE VITIVINÍCOLA

El *valor productiu* és el valor consubstancial al paisatge de la vinya. Aquest valor està associat a la capacitat de produir raïm i al paper del paisatge com a vector de comunicació entre el producte i els seus clients potencials. En aquest darrer aspecte, el paisatge constitueix un capital immaterial, un valor afegit capaç d'influir en el prestigi i en el preu final dels vins amb denominació d'origen.

El *valor patrimonial* del paisatge de la vinya està associat a l'existència d'un patrimoni construït de caràcter secular o mil·lenari i representa un tret específic dels paisatges vitivinícoles europeus. En el cas de l'Alt Penedès aquest patrimoni està integrat per un ampli conjunt d'elements d'èpoques molt diverses (esglésies, monestirs, castells, elements d'arqueologia industrial...) que aporten una dimensió històrica al paisatge de la vinya exemplificada pel conjunt de restes de fortaleses vinculades a la història de la comarca com a marca durant l'edat mitjana.

El *valor mediambiental* del paisatge de la vinya deriva de l'estructura inherent del paisatge mosaic amb elements que permeten la coexistència d'una certa biodiversitat (marges, vores, parets de pedra seca, bosquines...) en un medi molt artificialitzat com és la vinya. L'estructura garanteix els fluxos ecològics a través de la xarxa de corredors naturals (riures, torrents, ...) alhora que, a través d'una gestió sostenible, permet el manteniment del sòl com a recurs especialment valuós en el context mediterrani.

El *valor territorial* del paisatge de la vinya és fruit del caràcter particular d'espai obert en el context metropolità de la regió de Barcelona. En aquest sentit, el territori de l'Alt Penedès pot ser considerat com un espai de descongestió urbana, com una *gran illa verda*, en un context predominantment urbà, amb les importants

funcions socials i mediambientals que desenvolupen aquests tipus d'espais entre les quals cal remarcar l'economia vinculada al turisme rural, és a dir, basada en la integració del patrimoni cultural, natural i agrari amb les noves formes de lleure (turisme verd, agroturisme, enoturisme, turisme cultural...).

Finalment, no s'ha de passar per alt el valor identitari del paisatge de la vinya en el context de la reacció social de cara a la despersonalització creixent o la banalització dels paisatges. Així, el manteniment d'un paisatge vitivinícola de qualitat pot ser percebut per la població com una garantia d'arrelament al lloc, d'equilibri territorial, de qualitat de vida i de dinamisme econòmic.

TENDÈNCIES GENERALS DEL PAISATGE VITIVINÍCOLA UN PAISATGE EN MUTACIÓ: EVOLUCIÓ, CANVIS I IMPACTES DESESTABILITZADORS

Tot i la imatge d'estabilitat que proporciona el paisatge de la vinya, aquest és un paisatge canviant, sotmès als processos del treball estacional relacionat amb el cicle vegetatiu de la vinya i dependent dels canvis econòmics i tecnològics globals de la societat. En el cas de l'Alt Penedès, durant els darrers dos segles l'activitat vitivinícola ha passat per diverses etapes (expansió, crisi, estancament, reconversió...) i el paisatge vitivinícola ha sofert importants mutacions que han afectat aspectes tan importants com l'extensió territorial del mateix conreu, la fesomia de les vinyes i les tècniques de producció vitícola i vinícola.

Les transformacions en el paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès no són, per tant, un fenomen nou, estrany, ans cal inscriure'ls en el marc canviant derivat de la dependència de l'agricultura de mercat envers les dinàmiques econòmiques globals i de l'evolució tecnològica del sector (canvis endògens). A aquests factors de mutació, cal afegir-hi les dinàmiques induïdes per la proximitat a Barcelona i per la localització de la comarca en una àrea estratègica de pas dels grans eixos viaris de comunicacions del sud d'Europa (canvis exògens).

Entre els *canvis endògens*, és a dir, aquells relacionats amb l'evolució del mateix sector vitivinícola, cal assenyalar com a més importants:

- el desplaçament espacial de les àrees cultivades de

vinya: abandonament de vinyes a les zones amb més pendent, on la mecanització dels conreus, la plantació de noves vinyes en antics camps de cereals o de fruiters de secà o en noves àrees boscoses és més difícil

- la substitució del tradicional conreu de la vinya *en vas clos* pel conreu *en emparat*, amb els consegüents canvis de distància entre les fileres de ceps i entre els mateixos ceps, i l'aparició dels perxells metàl·lics o de fusta com un element característic del paisatge contemporani de la vinya
- la concentració parcel·lària i l'augment de la mida de les parcel·les
- la modificació del relleu original mitjançant els grans moviments de terra (esplanacions)
- l'aparició de noves infraestructures agràries vinculades als processos productius (tines de fermentació d'acer inoxidable, dipòsits, coberts...)
- la utilització de materials plàstics.

Aquest canvis associats a l'evolució del sector vitivinícola han produït en ocasions *impactes desestabilitzadors* en el paisatge de la vinya, és a dir, impactes que comprometen el manteniment dels valors d'aquest tipus de paisatge:

- l'erosió i la pèrdua de sòl fèrtil a causa de la modificació de la xarxa de drenatge originada pels desmunts i terraplens associats a les grans esplanacions.
- la simplificació de la diversitat de components del paisatge de la vinya (marges, vores, torrents, arbres en filera, arbres aïllats...) amb la consegüent pèrdua dels espais refugi i l'empobriment de la biodiversitat
- la desaparició d'elements construïts de valor patrimonial: masos, barraques de vinya, parets de pedra seca, forns...
- la simplificació i la degradació de la xarxa de camins rurals (camins interurbans, camins de vinya, carrerades...)
- la presència de residus plàstics (envasos, restes d'encoixinament plàstic...).

Entre els *canvis exògens*, és a dir, aquells relacionats amb les dinàmiques territorials induïdes per la proximitat amb Barcelona i amb l'avenç del caràcter metropolità del territori, cal assenyalar :

- el creixement dels nuclis urbans preexistents mitjançant eixamples o l'ocupació urbana de les àrees rurals perifèriques

- la implantació de nous polígons industrials i el desenvolupament del sector de la indústria logística
- la dispersió dels usos periurbans en el conjunt del territori: usos propis, (infraestructures de servei, equipaments comunitaris...) i usos impropis (indústries aïllades, habitatges d'ús no rural, activitats comercials...)
- el traçat de noves vies de comunicació.

Aquests canvis, d'important abast territorial i freqüència, generen sovint uns impactes desestabilitzadors en el paisatge de la vinya que comprometen la imatge de paisatge de qualitat:

- l'aparició de nous teixits urbans poc coherents amb els teixits urbans i amb el caràcter del nuclis urbans compactes preexistents
- la profusió del creixements urbans de baixa densitat basats en tipologies constructives pròpies de les àrees suburbanes (cases en filera i cases aïllades) amb una ocupació alta del territori
- el deteriorament de la qualitat del paisatge del nuclis urbans tradicionals: teixit urbà, entorns urbans i accessos
- l'ocupació creixent de les perifèries urbanes per infraestructures de comunicacions (viaductes, variants, rotondes, enllaços...)
- l'ocupació d'espais de valor mediambiental i territorial per polígons industrials i logístics (meandres, terrasses fluvials, marges fluvials)
- la profusió descontrolada i heterogènia de rètols i de tanques publicitàries.

ELS REPTES D'UN PAISATGE VITIVINÍCOLA DE QUALITAT

Per als productors de vi amb DO la necessitat de mantenir un paisatge vitivinícola de qualitat constitueix un imperatiu derivat de la conveniència d'associar una bona imatge del territori amb la imatge de qualitat del producte. Per al conjunt d'agents de la comarca, el repte del manteniment d'un paisatge agrícola de qualitat és interpretat com l'assoliment d'un consens social sobre el territori i de respecte mutu entre els diversos sectors productius (agrari, industrial, turístic...) i per als sectors socials més dinàmics, la promoció del paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès constitueix una oportunitat per al desenvolupament harmònic de la comarca i per situar-la com un referent territorial de creixement sostenible al nostre país.

Des del punt de vista de la gestió del paisatge, els reptes associats al manteniment i la promoció d'un paisatge vitivinícola de qualitat impliquen definir un concepte i uns objectius de qualitat per al paisatge de la vinya.

En el marc del nostre treball, segons les definicions establertes pel Conveni Europeu del Paisatge, *entenem per paisatge de qualitat aquell paisatge llegible i coherent, que expressa unes relacions harmòniques entre el medi i les activitats humanes*. En aquest punt volem remarcar que la qualitat dels paisatges no està intrínsecament lligada a l'antiguitat o al caràcter tradicional, sinó a la comprensió del lloc i al tipus de relació formal i funcional que s'estableix entre els recursos del medi i les actuacions humanes.

D'acord amb la definició anterior de paisatge de qualitat, *els objectius de qualitat estan integrats per la caracterització dels components del paisatge, l'anàlisi de les tendències que li són pròpies i l'establiment d'estratègies de gestió*. Fins aquí ens hem referit als resultats dels dos primers aspectes. A l'epígraf següent tractarem de les nostres propostes relatives a establiment d'estratègies de gestió.

ESTRATÈGIES PER A LA GESTIÓ DINÀMICA DEL PAISATGE DE LA VINYA

Com a paisatge productiu, el paisatge de la vinya de l'Alt Penedès és un paisatge *gestionat* i els pagesos i viticultors són els principals agents d'aquest paisatge. És també un paisatge *canviant*, sotmès als efectes de les dinàmiques econòmiques globals i a l'evolució tecnològica i productiva del mateix sector. I és un paisatge *periurbà*, sotmès a les dinàmiques territorials urbanes de la regió metropolitana de Barcelona. Qualsevol definició d'estratègies de gestió del paisatge vitivinícola adequades a la realitat de l'Alt Penedès ha de tenir en compte aquesta dimensió dinàmica i complexa, i això significa reconèixer:

- el protagonisme dels agents del territori, particularment dels pagesos i viticultors, en la gestió del paisatge
- la coexistència de l'activitat vitivinícola amb d'altres sectors de producció
- l'existència d'una competència del sòl per a una diversitat d'usos

- la necessitat d'establir un consens social sobre els usos del territori i sobre els objectius de qualitat del paisatge
- el valor potencial del paisatge de la vinya com a generador de dinàmiques que contribueixen positivament a l'economia comarcal i al manteniment de la qualitat de vida dels habitants.

D'acord amb aquesta formulació, hem definit cinc estratègies de gestió basades en sengles instruments: 1) Codi de bones pràctiques vitivinícoles, 2) Catàleg de propostes de restauració i millora del paisatge, 3) Recull de criteris paisatgístics per al planejament urbanístic i territorial, i 4) Mapa d'itineraris del paisatge de la vinya.

- El **Codi de bones pràctiques vitivinícoles** ha estat elaborat en consonància amb la conveniència i la necessitat de disposar d'un instrument per a l'auto-regulació del sector. Es basa en l'establiment de 40 bones pràctiques respectuoses amb els valors del paisatge de la vinya. Han estat establertes mitjançant l'assessorament tècnic i el treball conjunt amb pagesos i viticultors.

- El **Catàleg de propostes de restauració i millora del paisatge** presenta diversos models de mesures d'integració paisatgística per minimitzar els impactes existents en diversos usos del territori vitícola: agraris, industrials, urbans i periurbans. S'ha dut a terme tenint en compte la necessitat de minimitzar aquells tipus d'impactes més freqüents a la comarca i s'ha fonamentat en referents existents a la comarca i a d'altres àrees vitícoles europees.

- El **Recull de criteris paisatgístics per al planejament urbanístic i territorial** aplega objectius i criteris paisatgístics de caràcter específic per a ser inclosos en el planejament urbanístic i territorial. Els criteris paisatgístics dirigits al planejament urbà i territorial es refereixen a: creixements urbans, usos agraris, espais oberts, usos periurbans i infraestructures de transport. La inclusió de criteris paisatgístics en el planejament constitueix una necessitat peremptòria per evitar el procés de banalització dels paisatges en àrees periurbanes.

Figura | 7 Accés a nucli urbà. Proposta d'integració paisatgística.

ESTAT ACTUAL

L'entrada al nucli urbà de la població des de Barcelona, mostra una fesomia suburbana, impersonal i desorganitzada. Contribueixen a crear aquesta percepció: la urbanització incompleta del lloc, la manca d'espais ben definits per als diferents usos (aparcaments, àrees d'estada, àrees de pas...), la presència d'àrees denudades, la precarietat dels materials i de les instal·lacions, la diversitat i la incoherència en les tipologies edificatòries, etc. A més, es tracta d'un espai poc segur per als vianants a causa de l'important flux de vehicles.

Aquest tipus d'entrada resulta poc atractiva per als viatgers de pas i conforma una imatge urbana de poca qualitat, que no convida al turista de pas a aturar-se.

PROPOSTA

Es proposa ordenar l'espai urbà mitjançant l'alliberament de les àrees ocupades actualment com a aparcaments improvisats, la definició d'àrees d'aparcament, l'ordenació de les àrees per a vianants, la regulació de la publicitat i la utilització d'elements de persuasió d'alentiment de la velocitat dels vehicles. A les zones on la secció ho permet es planteja la construcció de talussos perimetrals que aïllen visualment i redueixen l'impacte acústic del trànsit rodat. Es preveu l'ús de la vegetació com a element delimitador que contribueixi a restituir una imatge unitària i més coherent del lloc.

La millora dels portals urbans o accessos als nuclis de població constitueix una necessitat per a la millora del paisatge urbà de les poblacions de l'Alt Penedès, i per a la promoció de la imatge turística de la comarca. En aquest sentit, es proposa normalitzar formalment i conceptualment la retolació referent al paisatge de la vinya.

▪ El **Mapa d'itineraris del paisatge de la vinya** té per finalitat establir una xarxa bàsica d'itineraris paisatgístics comarcals, a partir dels models d'altres regions vitivinícoles europees, que constitueixi un *aparador* privilegiat del paisatge de la vinya i dels corresponents elements patrimonials. Aquest mapa ha de servir, també, per vertebrar la resta d'itineraris i rutes existents actualment a la comarca.

El treball conclou apuntant les línies mestres del que hauria de ser el Pla de gestió del paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès, com a recurs efectiu per garantir la coordinació entre les administracions i els agents territorials durant el procés d'implementació de les accions que cal desplegar (jurídiques, mediàtiques, pedagògiques...), per establir el calendari, avaluar els costos i cercar les fonts de finançament, i definir els instruments procedimentals i legals específics per a l'assoliment dels objectius.

Aquest estudi, promogut per tres departaments de la Generalitat de Catalunya –*Agricultura, Ramaderia i Pesca, Política Territorial i Obres Públiques i Medi Ambient*– s'ha portat a terme mitjançant un conveni entre aquests departaments, el Consell Comarcal de l'Alt Penedès i l'associació *Terra Vitium*, entitat comarcal que agrupa els principals sindicats agraris i associacions empresarials del sector vitivinícola de l'Alt Penedès i que ha esdevingut un catalitzador de les dinàmiques de valorització del paisatge vitivinícola al nostre país. Volem agrair la col·laboració dels tècnics dels diversos departaments, del Consell Comarcal de l'Alt Penedès, ajuntaments i, molt especialment, la bona disposició i les hores que ens han dedicat els agents del territori consultats durant la realització del treball: pagesos, viticultors i associacions.